

- Most itt és egy másik épületben tanulnak magyarul a szórvány magyar kisiskolásai. Ha az új törvény lehetővé teszi a felekezeti oktatást, a ház mögötti telken újabb iskolát készülünk építeni. Aztán össze kell szedjük a környék magyar gyermekeit. Endre - fordul oda paptársához -, mert olyan is van közöttük, aki még a nevét sem tudja leírni az anyanyelvén!

A felszólításhoz az autóban fűz magyarázatot útitársam. Mondandóját illusztrálandó meg is állítja autóját a Kolozsvár felé vezető út jobb oldalán lévő Kallós-kúria előtt.

- Válaszútnak ma a *Kallós Zoltán* által létrehozott alapítvány segítségével működtetett szórvány-bentlakás szerez nevet leginkább. A szórvány I-IV. osztályos magyar gyermekei hétközben itt laknak, innen járnak a helyi iskola magyar osztályaiba tanulni. Dicséretes, szép dolog ez. A másik oldalról nézve viszont elgondolkasztató, hogy ezek a gyermekek a hét öt napját szüleiktől távol töltik. A szülői szeretet sem pótolható. De ez valami olyan megoldás, mint mikor a kisebb és nagyobb rossz közül az ember a kisebbik rosszat választja.

A Kallós-kúriában nyaranta csángó gyermekeket is tanítanak, az előbbiekkal szemben ők katolikusok, így engem szoktak hívni, hogy hittanórát és szentmisét tartsak nekik. Szép élmények ezek.

Emlékezetekben élő „erdélyi Versailles”

Szamosújvár felé indulva az útról jobb felé térünk le Bonchidára. Jól látszik, hogy az előzőeknél nagyobb településre érkezünk. A községet országhatárokon túl is híressé tevő hatalmas Bánffy-kastély megmaradt épületrészei messzire látszanak. Az áttanulmányozott leírások alapján valahogy másabbnak képzeltem a települést.

A központba vezető főutca mindkét oldalát rendezett portájú, egyszintes házak szegélyezik, ugyanúgy, mint bárhol a vidéken. - Amikor Bonchidára költöztem, és a lakosok száma felől érdeklődtem, azt mondták, „800 füst van a faluban”... Ennek alapján körülbelül 3000 lélekre lehetett gondolni. A katolikusok száma - a választóiakkal együtt - jelenleg 47 fő. Ezek között vannak romák is, legtöbbszörüknél - jó esetben - a keresztelestől és a temetésből áll az egyházzal való kapcsolat, a két esemény között nemigen történik semmi. Próbáltam pasztorálni őket, nem jártam sikerrel. A hegedűről és még egy-két, őket érdeklő dologról tudunk beszélgetni, Istenről már nem.

Sajnos a katolikus közösség itt is elöregedett, alig van fiatal. Egyetlen kislány, Katica, jár ministrálni a szentmisékre. A székelyföldi helyek egyikén-másikán megszokott a 200-300 fős elsőáldozás, a tömeges gyónás-áldozás csak utópia. Itt még kántor sincsen. Ha kezdem az éneket, akkor folytatják, ha nem kezdem, nem énekelnek, csendes misét mutatunk be. De ennek a kicsinek is lehet és kell örvendeni. Elsősorban a személyes kapcsolatok az értékesek, ilyenek ápolására viszont a nagy közösségekben nem nyílik lehetőség. Örömmre szolgál az is, hogy a templom rendben van, s ez *Kovács Árpád* elődömnek köszönhető elsősorban, ő nagyon sokat dolgozott rajta.

Folytatjuk

* * *

„Erdélyt nem lehet elfelejteni. Ki tudná elfelejteni Erdélyt? Még az idegen se. Még azok is emlékeznek Erdélyre. S különösen, ki ott nőtt fel kisgyerek korától kezdve Erdélyben, az olyan erdélyi, hogy annál erdélyibb már nincs.”

Wass Albert

* * *

Franz Werfel

A Musza Dagh negyven napja

Már a cím jelzi, hogy a *Musza Dagh*, Isten kiválasztott hegye, *Mózes hegye*, a földi paradicsom a regény legfontosabb helyszíne. Musza Dagh szülöttjeit az ádáz török kormány rendeletekkel kiűzte otthonaikból, a halálba deportálta. Úti cél a sivatag volt, melyet viszont soha nem értek el. Ennek következményei mindmáig vannak. Azóta sem ismerik el a török kormányok e gáztettet. Ezeknek a deportálásoknak idejéből emel ki negyven napot az író.

Franz Werfel e regényének felületes ismeretében az olvasó arra gondolhat, hogy egy a sok jajveszékélő holokauszt-regény közül. Ha azonban elolvassa, feleszmél a holokausztoktól megcsömörölt, zsidó jajveszékélésektől, másság dicsőítésétől szelektív hallásúvá vált ember is, hogy ez a könyv az igazi holokausztról szól. Örömyként írja le az örömy nép kegyetlen sorsát, végül mindig egy ősi örömy verset idézve válaszol a fölmerülő kérdésekre:

**„Elmúlnak a bánat napjai egyszer,
Mint téli napok, úgy jönnek és mennek.
A fájdalmak sokáig nem időznek,
Mint bolti vevők, úgy jönnek és mennek.”**

De ez a könyv nem azért csodálatos, mert leírja az örményüldözést. Nem is ezért nevezem a regényt igazi holokauszt-regénynek. Ez a regény népek tragédiáit, a világ tragédiáját, holokausztját írja le. Nem teszi a törököket kollektív bűnösökké, sőt bemutatja a török tragédiát is, amely nem egyedüli. Hogy a nemzet erkölcsét, mentalitását milyen súlyosan sebezte meg a modern kor.

A regény világbarát, megtanítja az „ellenséget” nemcsak becsülni, de szeretni is. Leszögezi, megvilágítja az olvasó számára: minden nemzeti követelőzés csak gyűlöletet szít, míg vissza nem tudunk fordulni a világháborúk előtti időkhöz, és a régi alapokra új jövőt el nem kezdünk építeni. Gyakran említi a világháború egyetlen bűnösét, a kor betegségét: azt a bizonyos személytelen szervezett nemzetállamot. Nemzetek nem tehetők felelőssé az akkor történelemért, viszont az államok felelőssé tehetők mai napig is az egyes nemzetek elnyomásáért, mások felbujtásáért, területek nemzetiségi arányának megváltoztatásáért. Az államoknak, kormányoknak az országért, a benne élő nemzetiségekért kell felelniük. A nemzetállamra való törekvés, maga a nemzetállam már önmagában kihívás - amennyiben az elterjedt német nemzetfogalmat követjük, ellentétben Széchenyivel, aki a francia nemzetfogalmat tartotta helyesnek. A regényt az sem tudja letenni, aki nem érez nemzete iránt kötődést és „unja a politikát”, hiszen az elszigeteltségről, ki-közösítésről, emberi érzésekről, gondolatokról, szerelemről is olvashatunk benne.

Zsigmond László
(Megjelent az Erdélyi Napló 2005. szeptember 6-i számában)

* * *

Rendkívül nagy érdeklődés mellett vetítették le október 20-án a Fővárosi Örmény Klub programjaként **Franz Werfel: A Musza Dagh negyven napja** című regénye alapján készült **Ararát című filmet**.

A néző - időutazást téve - egy a filmben szereplő filmet forgató csoport jóvoltából bepillantást nyerhet az 1915-ben történt örmény genocídium rémtetteiről. Ártatlan örmény emberek vére hull, egészséges, fiatal nőket égetnek meg, férjeik szeme láttára erőszakolják meg őket. Miközben a forgatócsoport a múltat kutatja, egy ifjú örmény gyökereire talál...

* * *

Kozma István - Sasvári László

Örmények Erdélyben az 1850-es népszámlálás tükrében

1. rész

Az 1848-49. évi szabadságharc leverése és a Monarchia politikai és közigazgatási átszervezése után Bécs a birodalom valamennyi koronatarományában elrendelte a népszámlálást, amely elsődlegesen - bár nem kizárólag - katonai (hadkiegészítési stb.) célokat szolgált. A történelmi Magyarország esetében Erdélyben, illetve Erdélyen innen, külön-külön szervezték meg s bonyolították le az adatfelvételt, tekintettel arra, hogy 1849 és 1867 között (ismét) elkülönítették egymástól ezeket a területeket. A munkát a katonai és a polgári hatóságok minden településen közösen végezték.

Az 1850-es népszámlálás községenként részletezett nemzetiségi, vallási és nemek szerinti adatai a jogi népességet tüntetik fel. (A jogi népességen azokat kell értenünk, akik illetőségük szerint az adott településhez tartoztak, de esetleg nem is tartózkodtak ott, pl. egy szamosújvári polgár, aki esetleg Békés megyében volt pusztabérlő, Szamosújváron fizetett adót, de Békés megyében tartózkodott.) Később közzétették a települések tényleges lakóinak számát is. Az adatokban és összesítésükben vannak számszaki hibák, de azért egy általános, hozzávetőleges képet kapunk!

Az örmény katolikusok adatait nem különítették el a római katolikusokétól, míg a görög katolikusokét igen. Így nem tudjuk, mennyien voltak az örmény katolikusok, csak azt, hogy mennyien vallották magukat örmény nemzetiségűnek.

Erdélyben 1850-ben katonai közigazgatás volt öt nagy katonai kerülettel. Ezek alkörzetekre oszlottak, s volt még az I. és a II. román ezred területe. Csak az utóbbinál voltak örmények.